חידושי הרי"מ על התורה — בא

שלח חשך ויחשיך כו' נ' מגלבין והוסיף כו' פי' זה כי העבד ע"י שרואה שאין המלך חפץ בו ואין להעבד לירא ממנו והוא שונאו ומוסיף משלו. והנה החושך מחשיך מעצמו אך ע"י מאמר ד' יהי' אור ומחדש בכל יום מ"ב והמאורות וזלעמ"ז ברא אלקים והחושך היפוך האור. וכאשר הש"י שלח חושך ויחשיך מעצמו כדרכו להחשיך והנה החושך בשורשו הוא ממש במקום שורש האור שהרי האור מתוך החושך נברא והחושך קודם לו ונמצא מכת חושך בא ממקום ששם מתחיל האור והנה הוא מקום גבוהה מאד. וביאור הדברים הללו. כי נודע שמכת החושך הוא ממקום חכמה עילאי. ועפ"י מ"ש בזוה"ק שהמכות כסדר למפרע ע"ש והפי' כי אין הקב"ה שהרי מאתו לא תצא הרעות וא"כ מה ענין החושך אמנם כמו בעוה"ז ע"י הסתרות וכותלין מסתירין האור עי"ז נעשה החושך כן למעלה במקום שיש יותר הסתר שהשי"ת מסלק הארות הקדושה ממילא בא החושך ואף כי אין הקב"ה מסלק השגחתו משום דבר כמו שמאמינים אנחנו בזה שאף חושך לא הי' לולא השגחתו וחיות הקב"ה חי העולמים עכ"ז רצונו ית' שיהי' חושך וכמו שע"י צימצומים רבים נברא עוה"ז בגשמיות וחומריות מאד כמ"כ החושך בגשמיות יותר עד שכלו רע. וכמו שהשי"ת ברא אדם והוא חטא לפניו ונמצא בו חיות הקדושה שיש בו ויכול לחטוא בזה החיות מעצמו שכן רצון השי"ת שיהי' הבחירה. כן אף שהקב"ה מטיב תמיד ומאיר עכ"ז ברא ג"כ מכות רעות וכלם נכללים במכות החושך שכלם נקראים חושך שהם עושין ממש ההיפך רצון מכל וכל. והם מקטרגין ומכין ועונשין ומי שהוא חוטא מביא עצמו שהקב"ה יסלק שכינתו קדושתו ממנו ונמצא נופל אל ידי המשחיתין הללו ונקרא חושך ואבדון. וכ' חושך ע"פ התהום כי התהום הוא יותר חומריות מהכל שהרי באמצע חלל השמים וכל התחתון באמצעות העיגול הוא שפל יותר כנודע בחי' העגולים ולכך החושך ע"פ התהום כל שנתרתק יותר מהשארות הקדושה ע"י הכותלים של הכלים והעולמות עד שנתרחקין כ"כ שיש שינוי ממש מטוב לרע ומ"מ יש בהם ניצוץ המהוה אותם. ודבר זה צריך ביאור רחב. אבל זה תוכן הדברים כי החושך הוא ע"י הריחוק בהרבה הסתרות וכותלים המפסיקין כנ"ל ופי' חושך הוא ע"ש ההעדר כמ"ש ולא חשכת את בנך כו' חושך שבטו כו' וכן הרבה שעיק' הפי' ע"ש ההעדר כי עיקר הס"א לאבד הכל כי כל שברא הקב"ה לכבודו בראו. והסט"א רוצה לאבד הבריאה בכלל. וכ"כ חכז"ל שרשעים מאבדין את העולם כנ"ל ופי' חושך ע"ש ההעדר כנ"ל וביאור הענין כי כבר נודע א"ס ממלא וסובב כנ"ל ובעת שעלה ברצונו צימצום נקודה כנ"ל כמ"ש בע"ח ונמצא כי הי' קודם הכל חושך כי בחי' צימצום שמקודם שהי' פנוי זה חושך וז"ש בזוה"ק יהי אור שכבר הוי' ע"ש שאח"כ חזר המאציל להמשיך הקו כנ"ל כמ"ש בע"ח סוד הקו ההוא אבל החשך קדם בבחי' זה הצימצום שהוא ההעדר האור ומהותו הוא לא ואפס כלשון חשכת כנ"ל כמ"ש דהיינו שעיקרו ההעדר ודבר קיום אין בו ולכך אז בשעת החושך ובמקום החושך יש בריאים הללו שעושין אבדון בעולם וכל רצונם להשחית ולאבד וכ"כ בזוה"ק פ' זו (דף ל"ב ע"ב) על קץ שם לחושך. ולכל תכלית הוא חוקר דתאובתי' לשצאה תדיר כו' ע"ש וכ' וירא אלקים כו' ויבדל כו' וחכז"ל קראו לנהורא ופקדי' אמצוותי' דיממא קרא לחשוכא ופקדי' אמצוותי' דלילא פי' וירא אור כי טוב שגם מקודם הי' זה האור רק שיתרון האור מן החושך זה האור נתחדש מעתה ומזה שנעשה יתרון האור מן החושך זה החיות של החושך ומזה בא

דקרא לחשוכא ופקדי' אמצוותי' דלילא. ולשון מצוה צוותא כמ"ש במ"א ופי' זה שכל החושך מתהוה רק מיתרון האור שיש בהעלם תוך החושך כנ"ל והנה החושך והדינים הם להפרע מן הרשעים וזה עיקר מהותו ולפעמים כשמענישין לצדיק על דבר פרטי אינו תכלית החושך שהרי הוא רק כדי שישוב ויתחרט ונמצא מתלבש האור שעיקרו הטובה העתידה לבא אבל באבוד רשעים רנה וכחז"ל כד מלא קומטה כו' שהרי ראויין איבוד לגמרי אז תכליתו הוא חושך וז"ש חכז"ל כי הקב"ה נפרע מרשעים בימין כו' ע"ש והפי' שדבר קיום הוא הימין אבל הגרם שתכליתו רק מה שנצמח מזה ותכליתו הוא היפוך המעשה וזה פי' שמאל שצריך להיות טפל לימין. והמשפט והעונש לרשעים זה התכלית המבוקש גוף העונש ונמצא שנעשה מימין לשמאל וכל זה גורמים הרשעים שמהפכין הטוב להרע ומבטלין העיקר בהטפל ושוכחין גוף המכוון ומדבקין בהקליפה של הפרי. ועי"ז גם הם נאבדין ונעשה הדין להם. וכ"ז דברים פשוטים והבן ההפרש שבין עונש הרשעי' דכתיב מאתו לא תצא הרעות והש"י כל מעשיו טוב נמצא כי העונש רק ע"י שגרם החטא הסתלקות הקדושה ושורה ממילא החושך ולכך אין הקב"ה עושה. ובשעת העונש עצמו אינו לרצון לפניו וממילא נתבטל אח"כ. אבל הרשעים שגורמים להם איבוד לגמרי נמצא החושך דבר עיקר והוא טוב בעצם כי צריכין איבוד בתכלית ואז כתיב שלח חושך כי מהרצון הקב"ה שיהי' להם איבוד וכלי' וז"ש באבוד רשעים רנה שמהפכין האיבוד שנעשה ממנו רנה. והימין עצמו מאבד אותם כנ"ל וז"ש המד' כי כלם הסכימו לאבדם פי' זה כי יש מקטריגים ולעולם האיבוד בא ע"י המקטריגים והשי"ת דרכו להטיב ונמצא כי על הטובה יש מערערים ומקטריגים. כי אף המיימינים לזכות אבל נוטה יותר אל הדין מן רצון השי"ת בעצמו שהוא רק טוב אבל כשרצון הקב"ה לאבד הרשע נמצא כלם מסכימים וממילא מכל צד חושך ואבדון וז"ש שלח חושך ויחשיך. כי הטובה הבאה משמים נשתנת ונגרעת ע"י סדר השתלשלות ממה שהיא יורדת מהקב"ה. כי בחי' עולה משתנת ומתגשמת ומתכחשת יותר ויותר. וגם כי ברבות הטובה רבו אוכלי' וגם אם בגלות הם גונבים ג"כ ומוסיפים חושך אבל כשיש עונש על הרשע מהקב"ה שלח חושך נמצא החשך ע"י הירידה אז מתחזקת ונתוספת יותר ויותר והוא חושך ואבדון לגמרי מכל צד. וז"ש וימש תושך כי לעולם החושך הוא העדר כנ"ל ואין בו ממש ורק בתי' לא ואפס והעדר האור אבל משנתמלא הסאה ונאמר באבוד רשעים רנה כתיב שלח חושך כנ"ל ואז וימש חושך ונעשה דבר עיקר וממש שגוף החושך הוא עיקר המכוון: (בווארשא עירבובי - דברים):

בא אל פרעה ולא כתיב מפורש מה יאמר. ונראה כי הוא מ"ש אא"ז זצללה"ה שג' מכות אלו נגד המוחין מפורש בזוה"ק כי למפרע יהי' מכות ארבעה נגד הו"ק שג"ר ולכך באתכסיא. והנה עתה נשלם הדעת וז"ש הטרם תדע ולכך עבדי פרעה מתקינים כאן ולדעתי זה טעם שנתחזק פרעה כי בכל המכות ניטל מדרגותיהם התחתונים עד הראש ונמצא כי בכל מכה ניתוסף כח הראש עד מכות בכורות:

והכבדתי את לבו כמה פעמים נזכר הכבדת הלב ולא ראשו וכדומה רק לבו והטעם כי הרשעים ברשות לבם וכולל כלו משועבד אל לבו וזה המשל שכ' במדרש משועל שנטל לב הכלב ע"ש כי זה הרשעים ברשות לבם ונקרא אין לו לב שהרי אין הלב שלו ברשותו אדרבא ולכך אמר להכלב לב שאינו שלו ומותר לו לגזלו: